

שמעתא עמיקתא

גליון תע"ט | פרשת נשא | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות בשעת חירום

עקב המצב הקשה בארץ הקודש

תפילה

חובת תפלה בשעת צרה

בזמן צרה חובת תפלה הינה מהתורה לכל הדעות. [נהג דעת הרמב"ם (ספח"ע עשה ה, והלי תפילה פ"א הי"א) שמ"ע מה"ת להתפלל בכל יום ולמן כן מהפס' (שמות פכ"ו) 'ועבדתם את הוי', עיי"ש. אולם דעת הרמב"ן (השגות עשה ה) שהחיוב להתפלל בכל יום הוא דרבנן. וכת' המ"א (סי' קו ס"ק ב) בשם הסמ"ק שבעת צרה ודאי הוא מה"ת. ויעינן ברמב"ן (שם) שכת' שאם נאמר שהפס' ועבדתם את ה' מדבר על תפילה אולי תהיה הדרשה שמצוה לעת צרה שנאמין שהוא ית' ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה, ע"כ. והחינוך (סוף מצוה תלג) כת' בשם הרמב"ן שמי שצר לו ולא קרא אל ה' להושיעו, ביטל עשה זה, ע"כ. ועי' משי"כ הערה"ש (סי' פט אותיות ד-ח). ומ"מ אף לדעת הרמב"ם נוסח התפילה וזמניה הם מדברנן עיי"ש ברמב"ם (מצוה ו) וכן בפעם א' ביום מה"ת סג', ע"י אבודרהם (ריש שער ב)].

אמירת תהילים בשבת

אף על פי שאין צועקים ולא מתרעין בשבת על שום צרה חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה בשבת באמירת ענו בתפלה. [שו"ע (סי' רפח סעי' ט וסי' תקעו סעי' ז ומ"ב (שם). ועיי"ש במ"ב שמפני צרת מזונות אף מתענין בחל. ומי"מ כתי' השו"ע (שם) שצרת המזונות היינו כשהולו דברים של סחורה שרוב חיי אנשי אותה העיר הם]. ונתמעת המשא והמתן עד שיצטדך התגר למכור שוה ששרה בששת]. **מ"מ בשעת מלחמה** מותר לומר תהילים אף בשבת. [ע"י בארחות רבנו (ח"א עמ' קכד) בשם בעל הקהלות יעקב זצ"ל].

הפסק בתפלה

להפסיק תפלתו על מנת להיכנס למרחב מוגן

אם נשמעת אזעקה, ונמצא באמצע תפלת י"ח, עליו להפסיק בחליכה וללכת למקום מוגן, ואם יש צורך בדבר רשאי להפסיק אף בדבור. וימשיך תפלתו במקום המוגן. [ע"י בברכות (ל:). דתנן דאפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק (בדבור) תפלתו (אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו). וכן פסק בשו"ע (סי' קד סעי' ג), ופירשו הרמב"ם (פירוש המשניות שם) והרע"ב (שם) דדוקא נחש שרוב פעמים אינו נושך אינו פוסק אבל עקרב פוסק. וצ"ע דהרי לא הולכים בפק"י אחר כמבואר השו"ע (סי' שטכ סעי' ב). שוי"מ בבני ציון (סי' קלו ד"ה והנה כל) שביאר דהא דקיי"ל דאין הולכין בפק"י אחר הרוב היינו דוקא כשיש ודאי סכ"נ לפנינו, כגון כנפל עליו הגל שאז חוששין אפילו למיעוטא דמיעוטא, אבל בשעתא אין כאן פק"י רק שיש לחוש לסכנה הגאה בזה אולינן בתר רובא. ויעינן בקובץ שיעורים (פסחים אות לב) שכתב ליישב מהא דנחש כרוך דכ"ן דרובן אין ממתין הוי כלא שכ"ח הויאק וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינן ניווקין. וכדבריו נקט הגרש"א זצ"ל (ששי"כ פל"ט הגה ד). ובנידד י"ל דחשיב שכיחא הויאק דלא אמרנן שלוחי מצוה אינן ננוקין כמבואר בפסחים (ח-פ). דאם אנשים לא יוכלו לחזרים המונגים ודאי שאנשים עלולים למות (רי"ל). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קצ"א].

להפסיק תלמודו

אם נשמעת אזעקה כשעוסק בתלמודו עליו להפסיק על מנת ללכת למקום מוגן, וימשיך ללמוד שם. [אע"פ שכת' בקובץ שיעורים (כתובות אות רעז) בענין תלמוד תורה דאף היכן דשכיח הויאק אמרינן שלוחי מצוה אינן ננוקין, ומי"מ דעת הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ח הגה 16) דלדין שאין הכוונה טהורה כ"כ אין לסמוך על זה].

שבת

חילול שבת על מנת להיכנס למרחב מוגן

אם נשמעת אזעקה בשבת קודש, ולצורך ההגעה למקום מוגן יש צורך בחילול שבת, הדבר מותר על מנת למנוע סכנה, ואם אפשר לעשות על ידי שינוי ללא עיכוב יעשה כן. [ע"י במנחת שלמה (תני סי' לו) אות ב ד"ה ולענין) שכת' שכל שדך רוב בני אדם לברוח מזה כבורא מפני הסכנה הרי זה חשיב כספק פקח נפש וקרנין ביה ביה"ג וחי בהם ולא שימות בהם. והארכנו בזה בס"ד בגליון קי"י. שו"ר מכתב מהחזו"א (בגן להתנסס להגר"י זילברשטיין סי' י) ותשובות פק"י סת"ב (סי' מה) בזמן מלחמת העולם השניה שכתב עבר תושבי העיר ב"ב, דיש להחשיב צורך הפעלת האזעקה בשבת לסכ"נ, אך יש להזהר ממלאכה דאי בכל מאי דאפשר כיוון שסוף אין אין כאן שאלת נפשות לפנינו, ואף שאין הולכין אחר הרוב בפ"י, מי"מ בדברים רחוקים הרבה אין דנין כפ"י ותלוי כפי מדת הבטחון, ובמלאכות דרבנן אין להחמיר כלל, אלא דלענין הוראה לרבים יש להורות בזה כדין פ"ג, והחממיר במלאכות דאוי' אינו רשאי להחמיר ולמנוע מלהודיע לאחרים האזעקה, ע"כ. אולם בהא דחזו"א כששמעו קול רעש בשמים חשו שמא זהו מטוס הבא להפגיו וע"כ האזעקה אל היתה מדויקת. אולם בזמננו האזעקה אינא מחמת ידיעה ברורה שנורו טילים העלולים ליפול בשטח מאוכלס וע"כ יש להחשיב הדבר כסכנה. ועי"פ מכתב הנ"ל הורה הגר"י זילברשטיין שליט"א (נס להתנסס שם) דמותר לטלפן בשבת בשעת אזעקה עכ"פ בשינוי כדי לעורר אדם זקן כבד שמיעה (הוראה זו היתה במלחמת המפרץ)].

הזעקת רופא או אנשי הצלה

במקום סכנה או אפילו ספק סכנה מותר להזעיק רופא או אנשי הצלה אף ע"י מלאכה, ומותר לטלפן או לנסוע אליו במכונית כדי לקרוא לו אל החולה שיש בו סכנה או לבקש ממנו הוראות טיפול. ומותר לעשות כן אפילו כאשר אין בטוח שהרופא נמצא באותו מקום. [נערה"ש (סי' שטכ אות יב) ומשה הלכות (ח"ד סי' ט). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון שכ"א].

לצמצם בדבור בטלפון

המדבר בטלפון לצורך חולה שיש בו סכנה אינו חייב לצמצם במילים ולשקול בכל מילה אם יש בה צורך, אלא יאמר כדרכו כל מה שנוחץ לומר בענין החולה. [ששי"כ (פל"ב אות מא)].

ניתוק השיחה

בגמר השיחה אסור לעשות כל פעולה לניתוק השיחה, כגון לחזיר את השפופרת לעריסתה או לבסוסי, וכן לא ילחץ על הלחצן המנתק את השיחה, אלא אם כן יש חשש שצטדך לאותו קו הטלפון כדי לקבל בשבת זו שיחה נוספת לצורך פיקוח נפש (ופעמים שאנשי הצלה אינם מוצאים את מקום החולה ומתקשרים לטלפון שהתקשרו ממנו ע"מ לאתר המקום שבו החולה נמצא). [ששי"כ (פל"ב אותיות מב-מג)].

רופא שאינו שומר תורה ומצוות

מותר לפנות לרופא שאינו שומר שבת, גם אם יש רופא שומר שבת במקום אלא שהוא פחות מומחה, אפילו אם ידוע שהרופא שאינו שומר שבת יחלל את השבת ללא כל צורך.

[הגרש"א זצ"ל (ששי"כ פל"ב אות מה)].

ליווי החולה

חולה שיש בו סכנה מותר ללוותו למקום קבלת טיפול דחוף כי יש חשש שיתעוררו שאלות המצריכות שיקול דעת והמלוה עשוי לעזור בזה. [ע"י מקורות להלן בזה לענין ליווי יולדת לביה"ח. ובדרך זה כתבו הארחות שבת (פ"כ אות כח)].

נסיעה לבית חולים מרוחק

לכתחלה יש לנסוע לבית החולים הקרוב, כאשר אין הבדל ברמה הרפואית בין בתי החולים השונים, אך אם החולה מרגיש שישפלו בו יותר טוב בבית החולים הנמצא במקום מרוחק, או שבית החולים היותר רחוק טוב יותר מבחינה רפואית, מותר להסיעה את החולה לבית החולים הרחוק, אפילו אם ניתן להגיע לבית החולים הקרוב ברגל. [ששי"כ (פ"מ אות סג ופל"ב אות לח) וארחות שבת (פ"כ אות כט). ועי' עוד בזה לענין ליווי יולדת לביה"ח].

קרא להצלה והלפה הסכנה

חולה שיש בו סכנה או יולדת שצלצלו לרופא או לתמכת לידה (כשיש משום י"תובי דעתא" של היולדת) וכדומה, ובנתיים החולה יצא מסכנה או פסקו צירי היולדת, אסור לצלצל לרופא או לעבור אפילו על איסור דרבנן כדי למנוע ממנו חילול שבת, מכיון שאותו רופא מחלל את השבת בהיתר וכוונתו להצלת נפש וע"כ אין הוא עושה שום איסור.

[הגרש"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' שלח סוף א), השבט הלוי (ח"ח סי' קצג אות ג) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"ד על סי' שבח עמ' קצה סוף אות כד)]. ומי"מ אם נמצא נכרי במקום יש לבקש ממנו שידוע לרופא או למילדת וכדומה שלא יבואו. [הגרש"א זצ"ל (שם)]. אולם אם צלצל לרופא או לחברת הצלה הפועלים בקביעות להצלת נפשות, צריך לטלפן אליהם ולהודיע שאין צורך בהם, שלא יהיה מכשילם לעתיד לבוא. [הגרני"ק זצ"ל (שם). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ב'].

קרא להצלה בטעות

אם קרא לרופא בטעות (כגון שלחץ בטעות על לחצן מצוקה) עליו להודיע לו תיכף שהקריאה היתה בטעות ע"מ למנוע חילול שבת בחינם. [ע"י בדברי הגר"י זילברשטיין שליט"א (שבת לישראל עמ' שצג) ובמשי"כ בשמעתא עמיקתא גליון ב'].

התברר שהחולה לא היה חי

מי שחילל שבת מפני פיקוח נפש, עשה מצוה ואינו צריך כפרה כלל. [מ"ב (סי' שלד ס"ק עח)]. ואפילו אם הוברר הדבר שכבר הנצרך היה מת. [שבות יעקב (ח"א סי' יג ד"ה ומה ששאל השואל) ע"פ השו"ע (סי' שבח סעי' טו). ועי' בחו"י (סי' רלו מובא בשער"ת סי' שלד אות ב). ודעת הגרש"א זצ"ל (ששי"כ פל"ב הגה כ) דכיון שאמרה התורה וחי בהם מסתבר דכל מה שעשה בשביל להציל אפילו נתברר שטעה א"צ כפרה].

טלטול אביזרי שמירה בשעת חירום

נשיאת כלי הגנה לצורך שמירה (איסור מוקצה)

רובה או אקדח דינם ככלי שמלאכתו להיתר, כי הם עומדים בעיקר להטלת אימה ופחד. [הגרש"א זצ"ל (מאור השבת ח"א עמ' תקב אות ה). וכן נקט הדברי יציב (או"ח סי' קמח סוף אות ג) היכן דרוב הנשואים הנשק אינו אלא כדי להטיל אימה, ואדרבה אסור לפעול בהם. אא"כ נושאים אותו כדי לפעול בו בעת הצורך, הוי כלי שמלאכתו לאיסור גרידא. ורי"א שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור [הגרש"א זצ"ל (שלמי יהודה פי"ד אות טו והגה ה)], ומי"מ כשמשתמש בו לשמירה כצורך גופו הוא ושרי לטלטלו. דברי יציב (שם) עי"פ הגר"י (סי' נח אות יט) שכת' דמותר לטלטל תפילין לצורך גופו, דהיינו כגון לשמרו מן המזיקין. וכ"כ במ"ב (שם ס"ק כד). וכן הביאו בארחות שבת (פ"י"ט אות סב והגה פז)].

יציאה בהם במקום שאין עירוב (איסור היציאה)

היציאה עם כלי הגנה מרה"י לרה"י חייב חטאת [אא"כ מוציאו משום חשש סכנה]. [שו"ע (סי' שא סעי' ז)]. ורי"א שכל זה לסתם בני"א אבל לבעלי מלחמה הם בכלל מלבוש (אלא שלא ישאנו בידיו). [נערה"ש (אות נא). אולם בקובץ תשובות (ח"ג סי' נא) דחה דבריו. ועי' בדברי יציב (שם אותיות ז וח), בחלקת יעקב (או"ח סי' צו), באז נדברו (ח"א סי' ט), ובמשי"כ בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רי"ז]. ומי"מ במקום שצריך לטלטל אקדח וכדומה לשמור עצמו או אחרים מסכנה, מותר לטלטלו בכל אופן כי פקו"נ דוחה שבת אף במלאכה דאו'.

גז מדמיע או גז פלפל לצורך הגנה

גז מדמיע, גז פלפל ודומיהם, הינם כלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלם אלא לצורך גופם כגון שמירה, או לצורך מקומם. [ע"י משי"כ לעיל לענין אקדח ולהלן לענין טלטול פלאפון, והארכנו בזה בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ז]. ובמקום שיש חשש סכנה, ע"י בסמוך.

טלטול פלאפון או שאר מוקצה

במקום חשש פקוח נפש (אפי' באופן שעדיין אינו מתיר לחלל השבת ממש), מותר לקחת עמו דבר מוקצה שיש בו תועלת לשמירה כגון פלאפון ליתר שמירה. אלא שיש ליתנו בכיס התלוי בבגד מערב שבת. [ע"י רמ"א (סי' שי סעי' ז) ומ"ב (ס"ק ל)]. וכי"ז אם יש עירוב, אבל במקום שאין עירוב כלל אין להקל אלא במקום שיש חשש פק"י המתיר חילול שבת. ומי"מ אם אפשר יש לעשות זאת בצנעה משום כבוד השבת. [וכן הורו מחשובי הרבנים שליט"א באר"י בשנת תשע"ה. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רי"א].

מכשיר קשר

רשאים חברי הצלה וכדומה העוסקים בהצלת נפשות עמם מכשירי קשר גם במקום שאין עירוב כדי שיוכלו לקבל הקריאה ולוודע אם זה קרוב למקום מגוריו. [אג"מ (ח"ד סי' 148)].

איסור להכנס במצב של סכנה

חמירה סכנתא מאיסורא. (נחולין וי). ועל כן יש לזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ואסור לסמוך על הנס או לסכן נפשו וכל כיוצא בזה. [גרמ"א סו"ט סי' קטז סעי' ח] וש"ע (ח"ו"מ סי' תכז). ועי' בנוב"י (יו"ד תני ססי' ז) דמ"מ לצורך פרנסה שרי לסכן עצמו כי התורה התירה זאת (ומשמע מדבריו דאפי' סכנה גדולה), עיי"ש. והביאו האבני"ז (או"ח ססי' תכז אות יא). וכ"כ הקרו"א אורה (מו"ק יד. ד"ה שוב). ועי' באג"מ (ח"ו"מ ח"א סי' קד) שכתב שמותר להתפרנס אף כשיש חשש סכנה באופן חרוק. ועי' במ"א (רס"י קד) שמבואר שאסור להסתכן לצורך מצוה, והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא בגליון פ"ח. ועי' עוד במעיל צדקה (סי' כו ד"ה נחזור) דהיכן שאדם רשאי ללכת ולא חיישינן משום איסור להכנס לסכנה פעמים שאף את בניו מותר לקחת עמו (ושם מייירי לענין עלולת לאר"י), עיי"ש.

מהתורה או מדרבנן

איסור זה הוא מה"ת משום (דברים פ"ד פס' ט) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". [עי' ברכות (לב: ב). ובט"ז (או"ח סי' סו ס"ק א) מבואר שהוא מה"ת. וכן הוא בוהר הרקיע (מצוה קיח) וברשב"ש (רס"י א ד"ה הצעיר). ומכל מקום במקום שיש רק חשש סכנה יש בזה איסור מדרבנן. [אג"מ (ח"ו"מ ח"ב סי' ע). ועי' בדרכ"ט (סי' קטז ס"ק ט). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא בגליון ק"י].

גדר סכנה

כל דבר שעולמו נהוגים לעשות כן ולא לחוש משום סכנה, מותר לאדם לעשות כן דשומר פתאים ה', ומה שקצרה יד האדם לדעת ולזהר ממנו הקב"ה שומר עליו. אולם דבר שהעולם חוששין לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה. (הגרש"ז"א צ"ל (שש"כ פ"ב הגה ב). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא בגליון ק"י].

נטיעה למקום שיש בו חשש סכנה

מי שיש לו צורך הכרחי ללכת למקום שיתכן שיהיה שם אזעקות אין איסור מעיקר הדין (אם אין סכנה ממשית כמבואר לעיל). ומ"מ ללא לצורך הכרחי יש להימנע. [עי' במקורות דלעיל].

חובת הצלה במקום פקוח נפש

חייב אדם להציל את חברו מסכנה משום לא תעמוד על דם רעך, ואפילו אם הדבר כרוך בטרחה (סנהדרין ג"ג). רמב"ם (רוצח פי"א הי"ד) וט"ו"ע (ח"ו"מ סי' תכ"ו), ואין חילוק אם איש או אשה שבסכנה. [פמ"ג (סי' שכח מ"ז ס"ק א). ועי' בסוטה (כ"א) דאמר ר' הירוש' חסיד כגון דקא טבעא איתתא בנהרא ואומר לאו אורח ארעא לאיסתכלול בה ואצלה. ועי' במנחת חרה (סוטה שם) דכתב דמייירי דיש אחרים להצילה דאל"ה אינו רק חסיד שוטה אלא שופך דמים, וכ"כ בגינת ורדים (הא"ע סי' ה)].

הצלה הברוכה באיסור

חובת ההצלה דוחה כל האיסורים שבתורה, פרט לשלש עברות חמורות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. [שו"ע (יו"ד סי' קנז סעי' א), ועיי"ש הפרטים בזה].

על מי חלה חובה זו

חובה זו חלה על כל ישראל שבידו להציל (ולא על החולה עצמו בלבד). [תשב"ץ (ח"ג סי' לו ד"ה וגם), לבוש (סי' שכח אות ב) ומ"ב (סי' שכח ס"ק ד וסי' לו)].

מי יכול לרפאות

אע"פ שחובת הצלה חלה על כולם מ"מ אסור להתעסק ברפואות אא"כ הוא בקי והוא מוסמך שיש לו רשות ליתן רפואות לחולים. ואם יש במקום רופא גדול ממנו ואין חשש סכנה להתמתין שיבוא טפל יש לתת לרופא המקצועי יותר שיטפל, והכל לפי הענין. [עי' שו"ע (יו"ד סי' שלו סעי' א) וערוה"ש (אות ב). ובברכ"י (ש"י"ב סי' שכח אות א) בשם מהרי"ל כתב שהיום שאין שום אדם יכול לרפאות כי אם ברשות החסידים, סתם כל עוסק ברפואה נקרא מומחה, והרב דיבר לפי זמנו, עכ"ל. ועיי"ש בשו"ע (סעי' ב) שהרופא, אסור ליטול שכר מחמת החכמה והלימוד, אבל על הטורח והבטלה רשאי].

ללמוד עזרה ראשונה

חובת האדם הוא רק להציל את חברו במה שיוכל, ועל כן אם הוא רופא יש עליו חיוב לרפא את החולים ואם הוא יכול לשוט מחויב להציל אדם שטובע בנהר, אבל אין חיוב על האדם שילמד איך לרפאות חולים ואיך לטוט כדי שאם יזדמן לו להציל יוכל להציל. [אג"מ (יו"ד ח"ב רס"י קטא). וזה דומה להא שאין חיוב על האדם לעבוד ולהרויח הרבה סתמים כדי שיוכל לקיים מצות צדקה ולהציל נפשות בהם, הדחיוב על האדם הוא רק על האופן כמו שהוא נמצא שיעשה מה שבחכו לעשות].

הוצאת ממון

חייב להציל את חברו אפילו אם הדבר כרוך בהוצאת ממון. [שו"ע (שם). ועיי"ש בסמ"ע (סי' א) ע"פ הרא"ש (סנהדרין פ"ח סי' ב) שכתב דאם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם לחבירו, ומהתימה שהשיטתו המחבר והרמ"א, ע"כ. ועי' בחת"ס (ח"ו"מ ססי' קעז).] וי"א שאפילו כל ממוןו צריך למסור בשביל זה. [זרע אמת (ח"ב סי' נה הובא בדרכ"ט סי' קנז ס"ק טז), אג"מ (ח"א יו"ד סי' רכג ד"ה והא דמפרש) ומנח"ש (תני סי' פו אות ד). ועי' באהבת חסד (ח"ב פ"ב אות ב) שכתב שבמקום פקו"י לא שייך הא דאמרין המבזבז לא יבזבו יותר מחומש]. וי"א שאינו חייב למסור אלא חומש ממון. [מהרש"ם (ח"ה סי' נד) והגרש"ז"א צ"ל (אשרי האיש יו"ד פי"ב אות ח). ובערוה"ש (יו"ד סי' רמט אות ח) כת' שמחויב להוסיף על חומש. ועי' בזה בחת"ס (ח"ו"מ סי' קעז), בפת"ש (סי' רב ס"ק ד), בשבט הלוי (ח"ה סי' קלו אות ד וסי' קעז), במנח"ש (תני ח"ג סי' קג אות ד) ובתשובות והנהגות (ח"ה סי' שצט)].

ללוות ממון על מנת להציל

אם אין לו מעות ממש עצמו אך הוא יכול ללוותם מאחרים, מחויב לעשות כן ע"מ להציל את חברו מסכנת נפשות. [אהבת חסד (פתיחה נתיב חסד אות ה)].

אין הסכנה מיידיית והדבר מפורסם לרבים

החובה לתת כל ממון או חומש ממנו כמבואר לעיל חלה כשרואה את חברו בסכנה מיידיית ואין מי שיציל אותו, אולם כשהענין ידוע ומפורסם לרבים ואין לבן אדם הנמצא בסכנה (כגון שהוא חולה) מעות, החיוב מוטל על כל בני העיר ואינו חייב ליתן יותר מהחלק שמוטל עליו. [עי' במנח"ש (ח"א סי' רלו), וכן דוד במנח"ש (תני סי' פו אות ד) ונשאר פצע"ג דימת אף באופן זה חייב לתת כל ממון]. וח"ו"מ זה מוטל בכרע על הקרובים, אלא שמ"מ עדיין יש חיוב על כל בני העיר לרפאותו מקופה של צדקה וגם לילך לאסוף ע"ז כסף מבני העיר ובכל מקום ששייך להשיג ההוצאות לצורך רופא והרפואות וכל מה שצריך לרפאותו. [אג"מ (ח"ו"מ ח"ב סי' עד)].

להשכיר אחרים

אם אין בידו להציל את חברו חייב אף להשכיר אחרים ע"מ להצילו. [סנהדרין (שם) וש"ע (ח"ו"מ סי' תכו סעי' א)].

במקום צער או יסורים

חייב להכנס בצער וכאב ע"מ להציל את חברו מסכנת נפשות (אם אין אחרים שעומדים להציל). [כן מבואר במ"א (ססי' קנז). וכן דעת הגרש"ז"א צ"ל (נשמת אברהם ח"ו"מ סי' תכו אות ב) אם אין אחרים שיכולים להציל. ועי' בספר יחסי תנאים ואמוראים (לרבינו קלונימוס) שאף צריך ענות את עצמו ע"מ להציל את חברו. ועי' עוד במהר"ם שיק (יו"ד סי' קנה) ובהעמק שאלה (שאלה קכט ס"ד ד)]. ומ"מ אין חובה לסבול יסורים קשים ומרים להצלת חברו מסכנה כי הם קשים ממתה וכ"ש שאין אדם חייב למסור עצמו ביד גוים ליסורין בשביל הצלת חברו. [יעב"ץ (מגדל עוז אבן בחון אות פג). ועי' עוד בט"ז (יו"ד סי' קנז ס"ק ח)].

להסתכן לצורך הצלה

לפכן חי החולה לצורך הצלתו (היי שעה עבור חי עולם)

במקום ההכרח מותר לסכן חי שעה של החולה עבור ספק חי עולם שלו (כגון חולה שודאי ימות תוך ימים ספורים אך אומדין שיש עוד רפואה אחת שאפשר שיתרפא מחוליו וגם אפשר להיפך שאם יקח רפואה זו אם לא תצליח ח"ו ימות מיד). [שבט יעקב (ח"ג סי' עה), ג' מהרש"א (יו"ד רס"י קנה), אג"מ (יו"ד ח"ג סי' לו) וחזו"א (יו"ד סי' סט ס"ק ב). ודעת הגרש"ז"א צ"ל (אסיא ח"י"ד א-ב עמ' 64) שאם יש סיכוי של לכל הפחות 30% שהטיפול שמסכן את חי השעה יצליח מותר להזדקק לו. ועי' מש"כ בזה בשמעתא עמיקתא ת"ס]. ומ"מ החלטה בדברים אלו צריכה מתניתו גדולה וייעוץ עם רופאים נומחים. [שבט יעקב (שם)].

להסתכן על מנת להציל אחרים

במקום שצריך להסתכן בגופו בשביל להצילו מסכנה גמורה, אם צריך להכנס בספק פקו"י, אינו חייב לסכן עצמו (וגדר "ספק סכנה" תלוי בכל אדם ואדם לפי מה שהוא, במקום, בזמן וכדו'), וצריך לשקול הדברים היטב ולא לדקדק ביותר, וכבר אמרו המדקדק עצמו בכך בא לידי כך. [נדב"י (ח"ג סי' תרכז), פתי"ש (ח"ו"מ שם ס"ק ב ויו"ד סי' קנז ס"ק טו) ומ"ב (סי' שכח ס"ק יט)]. ואפילו איסור יש בדבר. [פתי"ש (יו"ד סי' רב ס"ק א) בשם יד אליהו (סי' מג) שאסור לו להחמיר ע"ע. וכ"כ הצ"ח (ח"ט סי' מה אות יג וחט"ו סי' ע).] ומ"מ אם אין ספק סכנה ממש יכול להחמיר על עצמו, ולמדת חסידות יחשב לו זאת. [צ"ח (שם). ועיי"ש שדבר זה נוגע לענין תרומת איבר (כגון כליה) ע"מ להציל את חברו מסכנה ודאית]. וי"א שרשאי להחמיר על עצמו אף במקום שיש ספק סכנה אם בידו להציל את חברו בבירור. [אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ד סד"ה וא"כ) ומנח"ש (ח"ו"מ סי' קג)].

סכנתו רחוקה

אע"פ שבמקום ספק סכנה אין עליו להסתכן ע"מ להציל חברו, מ"מ כל זה בספק שקול, אבל אם ע"פ הרוב אין סכנה חייב להציל את חברו (ואע"פ שבסכנה לא הולכים אחר הרוב, מ"מ בנוסף לרוב יש כאן סכנה ודאית של חברו). [שבט הלוי (ח"ה סי' פז)].

חברו תלמיד חכם

י"א שאם מי שבסכנה הוא ת"ח אעפ"י שגם באופן זה אין חיוב לסכן נפשו עבורו, מ"מ יש בזה מצוה ועכ"פ רשות לסכן א"ע עבורו. [צ"ח (ח"ט סי' מה אות ד)]. ומ"מ אסור להיכנס בסכנה ודאית להרג אף עבור הצלת ת"ח. [אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ד ד"ה וא"כ)].

לתת אחד מאבריו להציל את חברו

כשם שאינו מחויב להסתכן להציל חברו, כמו כן אינו חייב לתת א' מאבריו. [נדב"י (שם). ועי' ברמ"א (יו"ד סי' קנז סעי' א) שפסק שא"צ למסור את נפשו שלא לעבור על לאו, אבל כל ממוןו צריך ליתן שלא יעבור, ומסיק הש"ד (שם ס"ק א) דסכנת אבר דינו כנפש ולא כאמון, וע"כ דוחה איסור לאו. וכן פסק בפמ"ג (סי' שכח מ"ז ס"ק ז). וא"כ ה"ה בני"ד דאינו חייב לתת א' מאבריו שלא לעבור על "לא תעמוד על דם רעך", ושור"ר שכן הוכיח באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ד)]. ומ"מ רשאי להחמיר על עצמו לתת אבר לחברו ויש בזה משום מדת חסידות (אם אין בזה ספק סכנה). [עיי"ש ברדב"ז. וכן פסק הצ"ח (שם). וי"ל שזה דמי קצת להא דפסק השו"ע (יו"ד רס"י קנז) דרשאי להחמיר ע"ע להרג ולא לעבור על לאו, ועיי"ש בש"ך (ס"ק א). ולא דמי למבואר לעיל דאסור להחמיר לסכן עצמו בספק פק"ג עבור חברו דשאני התם שאם יש סכנה לא רמיא עליה הלאו דלא תעמוד על דם רעך, ועיי"ן].

תפקידו להציל (אנשי הצלה וכו')

כל זה במי שאין תפקידו להציל ולחלץ, אבל מי שתפקידו להציל ולחלץ אינו נפטר מלהציל את חברו אף במקום שיש ספק סכנה ולמצוה רבה יחשב לו. [צ"ח (ח"ט סי' ז) פ"ה וח"י"ב סי' טז]. ובשבט הלוי (ח"ה סי' רגא אות א) כת' שאסור לרופאים שיכולים להועיל לחולים לברוח ולהסתלק מתפקידם אע"פ שהם חולים עם מחלה מדבקת מסוכנת, רק ישמרו עצמם ככל האפשר שלא להתנדב כתקנת הרפואה בעתים הללו. וי"ל דכן אנשי ביטחון חייבים אף להסתכן בספק סכנה כדי להציל חבריהם מודאי סכנה כי כך דרכה של מלחמה. ובדבר זה כת' בצ"ח (ח"י"ב סי' ז) וח"ה סי' טו פ"י ס"ק יג. וכן כ"כ יוצ"ב. ויש לדון דכיון שצמצנו דמפני תיקון המדינה וצורך הנהגתה עכ"פ מותר להסתכן, א"כ במקום שיש מכת מדינה מחמת מקרים של סכנה החוזרים על עצמן, ממילא ע"י התערבותם של אלו שבידם להציל יש משום תקנת המדינה ועל כן מותרים להסתכן עבור זה (ואפשר שגם חיוב יש בדבר). והכל לפי המקום והזמן. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא בגליון רל"ו].

במקום סכנה של רבים

במקום שיש משום הצלה של רבים, אם בידו להצילם, סכנת נפשות של רבים דוחה סכנה של יחיד. [חזו"א (יו"ד סי' סט ס"ק א ד"ה ויש לעיין, וסנהדרין סי' כה). וכ"כ באג"מ (יו"ד ח"ב סי' קעד ענף ד ד"ה וא"כ).] ועיי"ש בחזו"א שיצא לדון באי שרואה חץ הולך להרוג אנשים רבים ויכול להטותו לצד אחר ויהרג רק א' שבצד אחר, ואלו שבצד זה יצולו, ואם לא יעשה כלום ייהרגו הרבים והאחד יישאר בחיים, האם זה דמי להא דאמר ר' בירושלמי (תרומות פ"ח הי"ד) דסיעת בני אדם כו' אפי' כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחת מישראל, וצ"ד דהכא דאינו מעשה אכזרי הרבים עדיפי ונשאר בצ"ע. ועי' באשרי האיש (יו"ד פי"ב אות ו) בשם הגרש"ז"א צ"ל].